

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІЛОЛОГІЇ

Назва курсу	Історія української літературної мови
Викладач (-і)	доктор філол. наук, професор Мойсієнко Віктор; ст. викладач, канд. філол. наук Осінчук Юрій
Контактний тел.	0968013636 (Ю.Осінчук)
E-mail:	osinchuk@ucu.edu.ua

Історія української літературної мови – дисципліна історико-лінгвістичного спрямування, присвячена вивченню загальних процесів розвитку, удосконалення й збагачення української літературної мови, вироблення її функціональних стилів, лексичних, фонетичних, граматичних, правописних норм упродовж усього історичного розвитку мови у взаємозв'язках з живою українською народною мовою, з іншими слов'янськими та неслов'янськими мовами, історією, літературою, релігією та культурою народу.

Мета курсу: дати студентам необхідну кількість знань про історію походження української літературної мови, становлення і розвиток її стилів, а також доповнити і розширити уявлення про сучасні проблеми функціонування української літературної мови.

Завдання:

- визначити місце української літературної мови серед інших слов'янських мов;
- розкрити питання походження української літературної мови;
- виокремити періоди формування української літературної мови та визначити характер мовної ситуації в літературно-писемній сфері України кожного етапу, її особливості й зумовленість;
- виявити основні джерела творення літературної мови кожного періоду;
- дослідити взаємодію літературної мови з живою розмовною мовою, діалектами та культурою народу;

- вивчити загальні процеси розвитку, вдосконалення й збагачення української літературної мови, формування її лексичних, граматичних, правописних і стилістичних ресурсів;
- ознайомити студентів з основними різностильовими писемними пам'ятками української мови;
- навчитися робити лінгвістичний аналіз українських творів XI–XXI ст.;
- визначити місце видатних письменників, учених, церковних, політичних і культурних діячів у літературному мовотворенні.

Результати навчання. Студенти мають вміти:

- вільно читати тексти різностильових пам'яток української літературної мови XI–XXI ст.;
- уміти аналізувати фрагменти пам'яток і творів зазначеного періоду (визначити жанр твору; виділити основні фонетичні, морфологічні, словотвірні, лексичні та фразеологічні особливості пам'ятки; на основі лінгвістичних даних окремих мовних рівнів, зробити висновки й узагальнення про стан і статус української літературної мови на кожному етапі її розвитку).

Формат курсу – очний.

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна к-сть годин
лекції	30
семінарські заняття / практичні / лабораторні	15
самостійна робота	75

Ознаки курсу:

Рік викладання	семестр	спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний\ вибірковий
2018-19	6	філологія	3	нормативний (Н)

Схема курсу

1 тиждень	29 січня <i>вівторок</i> 2 пара	ЛЕКЦІЯ 1. Вступ. Специфіка історії української літературної мови як навчальної дисципліни § 1. Предмет, завдання, значення курсу історії української літературної мови. § 2. Основні джерела вивчення курсу історія української літературної мови. Зв'язок курсу з іншими науковими й навчальними дисциплінами. § 3. Розмежування понять <i>літературна мова, мова художньої літератури, діалектна мова</i> . § 4. Поняття норми літературної мови.
	31 січня <i>четвер</i> 1 пара	ЛЕКЦІЯ 2. Походження слов'янського письма § 1. Письмо до Кирила (Костянтина) і Мефодія. § 2. Етапи становлення і розвиток слов'янського письма. § 3. Старослов'янські азбуки: Глаголиця і Кирилиця: а) відносна давність глаголиці і кирилиці; б) походження глаголиці; в) походження кирилиці.
	1 лютого <i>п'ятниця</i> 1 пара	ЛЕКЦІЯ 3. Місце української мови серед інших слов'янських мов. Питання походження української мови § 1. Визначальні риси української мови та її місце серед інших слов'янських. § 2. Проблема походження української мови. § 3. Періодизація історії української літературної мови.
2 тиждень	5 лютого <i>вівторок</i> 2 пара	ЛЕКЦІЯ 4. Давньокиївська літературна мова (XI–XIII ст.) § 1. загальна характеристика мовної ситуації київської русі.

		§ 2. літературно-писемні мови Київської Русі. Їх співіснування і взаємодія у писемних джерелах.
	7 лютого четвер 3 пара	ЛЕКЦІЯ 5. Характеристика мови пам'яток Київської Русі § 1. Загальна характеристика пам'яток Київської Русі. § 2. Мова пам'яток перекладної літератури. § 3. Мова пам'яток оригінальної літератури.
	7 лютого четвер 4 пара	ЛЕКЦІЯ 6. Староукраїнська (руська) літературна мова другої половини XIV – першої половини XVI ст. § 1. Мовна ситуація в літературно-писемній сфері України другої половини XIV – першої половини XVI ст. § 2. Староукраїнська (руська) мова у Польському Королівстві. § 3. Староукраїнська (руська) мова у Великому князівстві Литовському. § 4. Мова українських ділових пам'яток. § 5. Мова українських релігійних пам'яток. § 6. Другий південнослов'янський вплив.
	8 лютого п'ятниця 4 пара	ЛЕКЦІЯ 7. Староукраїнська літературна мова другої половини XVI – кінця XVII ст. § 1. Історичні умови розвитку української літературної мови другої половини XVI – кінця XVII ст. та мовна ситуація в літературно-писемній сфері України цієї доби. § 2. Особливості мови релігійних пам'яток другої половини XVI – кінця XVII ст. § 3. Особливості мови художньої літератури другої половини XVI – кінця XVII ст. § 4. Особливості мови пам'яток ділового стилю

		другої половини XVI – XVII ст. § 5. Особливості мови полемічних творів
3 тиждень	12 лютого вівторок 2 пара	ЛЕКЦІЯ 8. Граматичні та лексикографічні пам'ятки XVI – XVII ст. § 1. Лінгвістичні видання Івана Федорова. § 2. Староукраїнські граматики. § 3. Перші староукраїнські лексикони.
4 тиждень	19 лютого вівторок 2 пара	ЛЕКЦІЯ 9. Українська літературна мова XVIII ст. § 1. Мовна ситуація в літературно-писемній сфері України у XVIII ст. § 2. Характерні особливості мови козацьких літописів. § 3. Особливості мови художнього стилю XVIII ст. § 4. Особливості мови творів Григорія Сковороди. § 5. Українська лексикографія XVIII ст. § 6. Українські граматики XVIII ст.
	21 лютого четвер 3 пара	ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1. Літературно-писемна мова періоду київської русі XI–XIII ст. 1. Мовна ситуації в писемній сфері Київської Русі. 2. Літературно-писемні мови Київської Русі. Їх співіснування і взаємодія у писемних джерелах. 3. Загальна характеристика пам'яток Київської Русі. 4. Мова пам'яток перекладної літератури. 5. Мова пам'яток оригінальної літератури.
5 тиждень	26 лютого вівторок 2 пара	ЛЕКЦІЯ 10. Роль Івана Котляревського в історії української літературної мови
6 тиждень	5 березня вівторок 2 пара	ЛЕКЦІЯ 11. Проблеми розвитку української літературної мови в XIX ст. § 1. Особливості функціонування і розвитку української літературної мови в Східній Україні першої половини XIX ст.

		<p>§ 2. Особливості функціонування і розвитку української літературної мови в Східній Україні другої половини XIX ст.</p> <p>§ 3. Особливості функціонування і розвитку української літературної мови в Західній Україні XIX ст.</p>
	<p>7 березня <i>четвер</i> 3 пара</p>	<p>ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2. Староукраїнська літературна мова другої половини XIV – першої половини XVI ст.</p> <p>1. Мовна ситуація в літературно-писемній сфері України другої половини XIV – першої половини XVI ст.</p> <p>2. Староукраїнська (руська) мова у Польському Королівстві.</p> <p>3. Староукраїнська (руська) мова у Великому князівстві Литовському.</p> <p>4. Мова українських ділових пам'яток другої половини XIV – першої половини XVI ст.</p> <p>5. Мова українських релігійних пам'яток другої половини XIV – першої половини XVI ст.</p> <p>6. Другий південнослов'янський вплив.</p>
<p>7 тиждень</p>	<p>12 березня <i>вівторок</i> 2 пара</p>	<p>ЛЕКЦІЯ 12. Тарас Шевченко – основоположник нової української літературної мови</p>
<p>8 тиждень</p>	<p>19 березня <i>вівторок</i> 2 пара</p>	<p>ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3. Староукраїнська літературна мова другої половини XVI – кінця XVII ст.</p> <p>1. Історичні умови розвитку української літературної мови другої половини XVI – кінця XVII ст. та мовна ситуація в літературно-писемній сфері України цієї доби.</p> <p>2. Особливості мови релігійних пам'яток другої</p>

		<p>половини XVI – кінця XVII ст.</p> <p>3. Особливості мови художньої літератури другої половини XVI – кінця XVII ст.</p> <p>4. Особливості мови пам’яток ділового стилю другої половини XVI – XVII ст.</p> <p>5. Особливості мови полемічних творів.</p>
	<p>21 березня <i>четвер</i> 3 пара</p>	<p>ЛЕКЦІЯ 13. Функціонування та розвиток української літературної мови в XX ст.</p> <p>§ 1. Українська літературна мова в кінці XIX – першій половині XX ст.</p> <p>§ 2. Українська літературна мова в другій половині XX ст.</p>
<p>9 тиждень</p>	<p>26 березня <i>вівторок</i> 2 пара</p>	<p>ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4.</p> <p>Українська літературна мова XVIII ст.</p> <p>1. Мовна ситуація в літературно-писемній сфері України у XVIII ст.</p> <p>2. Характерні особливості мови козацьких літописів.</p> <p>3. Особливості мови художнього стилю XVIII ст.</p> <p>4. Особливості мови творів Григорія Сковороди.</p> <p>5. Українська лексикографія XVIII ст.</p> <p>6. Українські граматики XVIII ст.</p>
<p>10 тиждень</p>	<p>2 квітня <i>вівторок</i> 2 пара</p>	<p>ЛЕКЦІЯ 14. Історія українського правопису</p>
	<p>4 квітня <i>четвер</i> 3 пара</p>	<p>ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5.</p> <p>Українська літературна мова у XIX ст.</p> <p>1. Особливості функціонування і розвитку української літературної мови в Східній Україні першої половини XIX ст.</p> <p>2. Особливості функціонування і розвитку української літературної мови в Східній Україні другої половини XIX ст.</p>

		3. Особливості функціонування і розвитку української літературної мови в Західній Україні XIX ст.
11 тиждень	9 квітня <i>вівторок</i> 2 пара	ЛЕКЦІЯ 15. Українські переклади Святого Письма
12 тиждень	16 квітня <i>вівторок</i> 2 пара	ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6. Розвиток української літературної мови в XX ст. 1. Українська літературна мова в першій половині XX ст. 2. Українська літературна мова в другій половині XX ст.
	18 квітня <i>четвер</i> 3 пара	ЛЕКЦІЯ-ЕКСКУРСІЯ 16. Українська мова як предмет вивчення в сучасних академічних осередках України (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ)
13 тиждень	23 квітня <i>вівторок</i> 2 пара	ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7. Контрольна робота.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабич Н.Д.* Історія української літературної мови: практичний курс. Львів, 1993. 376 с.
2. *Безпалко О.П., Бойчук М.К., Жовтобрюх С.П.* та ін. Історична граматики української мови: підручник. 2-ге видання, виправлене. Київ: «Радянська школа», 1962. 510 с.
3. *Блик О.П.* Історія української літературної мови: практичні заняття: навчальний посібник для студентів. Київ: Вища школа, 1987. 208 с.
4. *Булаховський Л.А.* Питання походження української мови. Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. 220 с.
5. *Єфремов С.* Історія українського письменства / відп. ред. М.К. Наєнко // Електронна бібліотека української літератури КІУС. Київ: Femina, 1995. 541 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Yefremov_Serhii/Istoriia_ukrainskoho_pysmenstva.pdf (дата звернення: 26.08.2018).
6. *Завальнюк І.Я., Савчук Т.В.* Історія української літературної мови: модульний курс: навчальний посібник. Вінниця: Ландо ЛТД, 2012. 363 с.
7. *Зинякова А., Пономаренко С.* Історія української мови: Загальні питання історії української мови. Історична фонетика: навчальний посібник / відп. ред. Л. Островська. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 188 с.
8. Історія української мови в конспектах Юрія Кузьменка. Київ: «Пульсари», 2003. 124 с.
9. Історія української мови: Хрестоматія / Упор. С.Я. Єрмоленко, А.К. Мойсієнко. Київ: «Либідь», 1996. 288 с.
10. *Карпенко Ю.О.* Питання походження української мови: Українська гіпотеза // Мовознавство. 1993. № 5. С. 3–9.

11. Конобродська В.Л. Історія української літературної мови: практичні заняття: навчальний посібник. Житомир, 2002. 200 с.
12. Курс історії української літературної мови. У 2-х томах / ред. І. Білодід. Київ, 1958. Т. 1.; Т.2 Київ, 1961.
13. Масенко Л. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. 163 с.
14. Мозер М. Історія української мови. Київ, 2018. 27 с.
15. Наєнко Г.М. Курс лекцій з історії української мови. Фонетика: навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2012 с. 118 с.
16. Ніка О.І. Історія української літературної мови: посібник. Київ, 2013. 316 с.
17. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XIV–XVII ст. Київ: Наукова думка, 1985. 224 с.
18. Німчук В.В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови // Мовознавство, 1997, № 6. С. 3– 14.; 1998, № 1. С. 3–12.
19. Німчук В.В. Літературні мови Київської Русі // Історія української культури. У 5 т. Київ: Наукова думка, 2001. Т. 1. С. 694–708.
20. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / упоряд., авт. передмови і коментарів М.С. Тимошик. 2-ге вид., випр. Київ: Наша культура і наука, 2004. 436 с.
21. Передрієнко В.А. Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі. Київ, Наукова думка, 1979. 143 с.
22. Півторак Г.П. Українці: звідки ми і наша мова. Київ: Наукова думка, 1993. 200 с.
23. Півторак Г.П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських із «спільної колиски». Київ: ВЦ «Академія», 2001. 133 с.
24. Півторак Г.П. Давньокиївська писемність XI–XIII ст. як джерело дослідження історії східнослов'янських мов. // Історико-лінгвістична славістика. Вибрані праці / відп. ред. В.Г. Скляренко. Київ: Наукова думка, 2015. С. 156–161.
25. Плющ П.П. Історія української літературної мови: підручник. Київ: Вища школа, 1971. 423 с.
26. Русанівський В.М. Історія української літературної мови: підручник. Київ.: АртЕк, 2001. 392 с.
27. Степаненко М.І. Історія української мови. Київ: Вид-во НАН України, 1998. 150 с.
28. Фаріон І. Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV–XVII століттях: мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива: монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 654 с.
29. Царук О.В. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1998. 323 с.
30. Чапленко В. Історія нової української літературної мови (XVII ст. – 1933). Нью-Йорк, 1970. 448 с.
31. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус. Чернівці: «Рута», 1998. 208 с.
32. Ющук І. Про походження української мови // Дивослово. 1995. № 1. С. 27–33.

Критерії оцінювання

1.	ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ	30 б.	6 занять по 5 б.
2.	ІНДИВІДУАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ЗАВДАННЯ	20 б.	
3.	КОНТРОЛЬНА РОБОТА	20 б.	
4.	ЕКЗАМЕН	30 б.	